

PUBLICACIONS IPEC

es van veure obligades a abandonar la colònia, ja sigui per motius polítics o ideològics, o per simple inadaptació; per tant, potser seria prematur pretendre extreure conclusions o fer anàlisis històriques a partir d'aquest treball etnogràfic. Tanmateix, un dels fets que més es repeteix en les narracions dels diferents protagonistes és sens dubte la forta ascendència que va deixar la família Viladomiu en tots ells, independentment de la seva posició social dins de la colònia. Per tant, i malgrat que potser és una llicència que no m'hauria de permetre, s'ha de dir que en el cas de Viladomiu Nou el projecte empresarial de caràcter paternalista endegat a finals del segle XIX per Tomàs Viladomiu va complir amb escreix les expectatives creades inicialment. Un element que em decanta cap a aquesta tesi és la coincidència d'aquests protagonistes a enorgullir-se d'haver format part de Viladomiu S.A i d'haver viscut, o continuar-hi vivint en la majoria de casos, a Viladomiu Nou, un indret que després d'haver passat la seva pròpia època fosca amb la fallida de l'empresa l'any 1982 i veure com el seu univers particular s'enfonsava, mira amb optimisme el futur, i després de molt d'esforç per part de tots els seus habitants, és actualment un nucli ple de vida i dinamisme en tots els àmbits. Prova d'això fou la trobada del passat 12 d'octubre de 2005 d'antics veïns i treballadors de la colònia, que serví també per commemorar el centenari de l'església i per retrobar part d'una història que aquest modest projecte vol ajudar a mantenir viva.

Enric Sagnier i Hom (coordinador)

Els últims hereus. Història oral dels propietaris rurals gironins, 1930-2000

Xavier Roigé Ventura

El sistema d'herència indivisa ha estat considerat durant molt de temps com un dels elements més característics de la Catalunya rural. Les recerques sobre la seva importància han estat diverses, des dels estudis que portaren a terme els juristes a finals del XIX i principis del XX o els estudis dels folkloristes sobre l'arquitectura tradicional de la casa i els masos fins als treballs més recents d'historiadors i d'antropòlegs sobre les pautes de transmissió de la propietat i les estratègies hereditàries. El paper històric de l'herència indivisa ha estat sovint magnificat, a partir de nombrosos treballs que han assenyalat l'origen de les institucions hereditàries, el seu paper fonamental en el procés de repoblament medieval, en els conflictes remences, en les relacions de producció entre amos i masovers o la seva influència decisiva durant la industrialització. No només des del punt de vista de recerques: en el subconscient col·lectiu, parlar a Catalunya del món rural és parlar de cases i de masos, i des de fa temps s'ha exalçat el paper dels hereus com a determinants en la creació del país. És, certament, una visió parcial i més aviat ideològica, donada la diversitat de models d'hàbitat i de poblament existents a Catalunya,

però ens demostra la força ideològica de l'herència com a creadora d'identitats i d'elements de referència: fins ben bé als anys setanta o vuitanta marcà ideològicament la historiografia catalana. Des dels anys vuitanta, en canvi, bona part dels estudis s'han fet prenent com a referència la noció d'estratègies hereditàries; s'ha assenyalat la diversitat de pràctiques i el paper de la transmissió indivisa en els mecanismes de reproducció social.

En l'abundant bibliografia sobre l'herència indivisa, doncs, semblava que ben poca cosa pogués dir-se sense caure en reiteracions, malgrat l'abundant documentació inexplorada. L'originalitat de l'obra col·lectiva *Els últims hereus* prové no només d'un tractament metodològic que parteix fonamentalment de fonts orals, sinó sobretot –al meu entendre– per dos motius fonamentals: es refereix sobretot a la segona meitat del segle XX, és a dir, quan se suposa que el sistema ja està en una crisi definitiva; i perquè parteix d'una idea suggerent com és l'anàlisi de les actituds dels 'hisendats gironins' descendents de nissagues de propietaris, en el context d'un període de liquidació de la masoveria i de la caiguda de les rendes de la terra. Mol-

tes pàgines del text resulten fascinants, perquè ens permeten 'escoltar', mitjançant nombrosos fragments d'entrevistes, les seves visions sobre el sistema d'herència, les seves actituds econòmiques i polítiques, les seves relacions amb la mà d'obra agrària, les seves actituds ideològiques i religioses i, en definitiva, la seva consciència de classe i els àmbits de cohesió social. En resulta, de tot plegat, una obra que esdevindrà una referència fonamental en els estudis sobre la família i les pràctiques hereditàries de la Catalunya rural.

Hi ha dos aspectes més que cal destacar de l'obra: 1) és un treball col·lectiu (amb capítols signats per diferents autors que treballen temes diferents amb els mateixos materials) amb una acurada coordinació. Si bé és impossible que no hi hagi diferències en els diferents capítols, la complementarietat entre els diferents apartats és notable, i l'obra podria perfectament estar signada col·lectivament. Sens dubte, això només pot ser fruit d'una acurada metodologia en el procés de realització de les entrevistes i en el seu tractament. 2) Les fonts orals han estat utilitzades no tant per explicar els fets, sinó per poder apreciar com aquests han estat percebuts pels seus protagonistes. Així, apareixen altres visions complementàries a les obtingudes a través de la documentació jurídica i demogràfica utilitzada habitualment en els estudis sobre l'herència, sobre les estratègies matrimonials, sobre el pagament de les lligütes i els problemes que comportaven en l'economia familiar, sobre els conflictes familiars a l'entorn d'he-

rències mal resoltes, o sobre les tensions entre amos i masovers. Darrere la imatge convencional d'una vida familiar harmònica i on l'herència desigual era acceptada per tots els membres de la casa per la força del costum, apareix una societat molt més diversificada plena de petits conflictes entre els membres familiars. A l'obra, en general, aquestes tensions s'interpreten com el resultat de la crisi del sistema d'herència, com a conseqüència de l'erosió de les bases econòmiques que, històricament, havien sostingut els hisendats; però, segons crec, expressen molt més que uns fets conjunturals: tot plegat ens proporciona una visió que no apareix en els nombrosos estudis que han partit exclusivament de les fonts notariales o demogràfiques habituals. D'aquí la transcendència del treball que Enric Saguer ha coordinat en el marc de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya: l'obra no és només una excepcional contribució al coneixement del passat a partir del present, sinó que qüestiona i resitua moltes de les afirmacions que s'han fet sobre el sistema d'herència indivisa i el pairalisme.

Joutard va definir la història oral com 'aquelles veus que ens

arriben del passat', però el llibre que comentem desmenteix aquesta definició: els mateixos autors de l'obra assenyalen que, com a historiadors, s'han interessat pel present dels hisendats per comprendre'n millor el passat. En realitat, han aconseguit molt més que això: són veus del present que ens parlen de la memòria del passat; i, sobretot, que ens expliquen i justifiquen el present. Com s'afirma al darrer capítol, la impressió que es capta de les respostes de les persones entrevistades no és tant un especial enyor per l'època en què eren la classe dirigent, sinó que les seves principals preocupacions són la situació de l'agricultura en general i el futur de les seves explotacions.

Com tot bon treball, l'obra planteja nous reptes per a la futura recerca, tant per als mateixos autors com per a altres investigadors. N'assenyalaria dos: l'un ja està en marxa pel mateix grup de treball: donar la paraula als masovers i a les classes subalternes del món rural. Conèixer-los donarà un aire nou a tot allò que sabem de la societat rural. L'altre és més complex: caldria conèixer més el present de la casa rural i dels masos, no com un sistema en descomposició, sinó com un món en recomposició. Algunes pàgines en l'obra assenyalen la transició vers el sector de serveis (turisme rural, restaurants, hotels, segona residència, etc.), una terciarització que genera noves expectatives i revaloritzacions dels patrimonis, sovint en mans dels mateixos descendents d'aquests *últims hereus*. Heus ací el dubte final: estem efectivament davant dels darrers hereus?